

անվախճան, ծով, ծառով. իսկ բաղամայն գրեթե վերջ ունի, յողութ, պատուէր. — քառավորջի ին նստականի մէջ շի կը փոխուի, և իւր՝ ունի. եկեղեցի՝ եկեղեցւոյ, պատիս՝ պատուոյ. — յն կը գրուի բառից սկիզբը, ու յետ և և ու տառերու, և բոլոր հայերէն յատուկ և հասարակ աշուանք, բայեր ու հոլովներ՝ և և ո գրելով աւարտած, ունին զայն. Արտ, շուկայ, կայ, Սատայ, երեկոյ, որդւոյ. բաշատութիւն կը կազմեն գերանուանք, սա, սորա, սոցա, քո ևն. մակբայք՝ ահա, ապա, հապա. հրամայականք՝ հաւատա՛, խղա՛. և օտար անուանք՝ Աննա, Եղիտ, Օւզա ևն. — օ կը գործածուի յոգնակի գործիականի մէջ. նաև ուրիշ տեղեր՝ Վեի փոխան, ձայնակից ուն և զատուելով վարժութեամբ միայն:

Այս ու բաղամայնից վերաբերեալ փոքրաթիւ կանոնները¹, որ շատ աւելի պարզ և դիրքին են քան նշանաւոր դիւրեալն են սահմանաձեւերը, ուսուցանելով նախաբանի մանկանց, տեսնելով որ անոնք քնաւ չեն զգացած Երեւանի կովի սարկերտն տալանապէս ու վտանգը հայ ուղղագրութեան դաշտին վրայ, և դիրքութեամբ ու զիտակից ուրախութեամբ մը հետեւեր են նոյն կանոնաց:

12. — Արդի հասուն սերունդը, որ մտադիր չէ մանկանալու և աշակերտելու Երեւանի դպրոցներու մէջ, իւր ներկայացուցչաց բերանով զգացուց՝ թէ չեղեալ պիտի նկատէր պարտադրեալ նորաձեւութիւնը, և պիտի շարունակէր ընթանալ իւր սովորական ճանապարհէն, ինչպէս ըրաւ արդէն մինչև ցայսօր. Ասոր հետեւանքն այն պիտի լինի՝ որ կովկասեան ապագայ սերունդը պիտի հեռանայ արդի և իրեն ժամանակակից արտասահմանի սերունդէն, և երկու մեծ հատուածներուն մէջ աւելի պիտի ընդլայնի լեզուական վիճը, որ վերջին տարիներս դէպ ի փակուս կ'երթար: Մեր այս քաղաքական ճգնաժամին մէջ,

ուր միութիւնն այնքան ստիպողական է, որ Հայաստան պէտք ունի իւր գաղութները բարոյապէս կապելու իրեն հետ, ոչ թէ ցրտացնելու և հեռացնելու, և ուր պետական գործօնէութիւնը հարկաւոր էր ուրիշ դաշտերու վրայ, ելնել հանրութեան սրտին ու խղճին հակառակ այդպիսի քայլ մ'ընել, խոհեմութեան լաւագոյն թիւադրութիւնը չէինք կարող համարել: Եւ ոչ ալ յաւերժանալու սահմանուած կարգադրութիւն մ'է, կը գրէի 1922ին, առանց կարօտելու մարգարէական հոգւոյ:

Այս բոլոր նկատողութեանց ու մեղրեան ուղղագրութեան կենսական պահանջմանց առջև՝ որքան միամիտ թուեցաւ մեզ այն ժամանակ «Հ. Ս. Խ. Հ. Ժողովրդական կոմիսարներ խորհրդի» սահմանը՝ զոր կու տար աւանդական ուղղագրութեան, որակելով «անպէտք և ապարդիւն ժամանակահատութիւն և աշխատանք»: Եթէ զայս ըսէին ճանապարհի կամ ճէնք հայերենի համար՝ հասկանալի էր. բայց այդ ճանապարհատեսանքը, թէպէտ ներկայիս Երեւանի կոմիտարիատին ու դիւրեւորին հետ, անկարելի եղաւ մեզ հաշտեցնել Հայաստանի վարիչներու բարձր պաշտօնին և աստիճանին հետ:

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆ

(Զարմանակի)

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Ռ Ո Ւ Ա Ն Ի Ե Ր Գ Ը¹

◁ ○ ▷

Ա.

Մեր թագաւորը կարողու, կայսրը, Մեծն, ՀԱԿԱՆԻԱՄԱՆՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՐԿԱՐԱՆԻ ՄԻՆԻՍԻ ԺՈՎ: Ոչ մի ամրոց որ դիմադրէ իր առջև, Ոչ մի պարիսպ, ոչ մի քաղաք գրաւուելիք. Լոկ Սարակոսը որ լեռան մը մէջ է.

1. Հ. Մ. Հ. Վ. Ղազարեան, Հայ լեզուի ուղղագրական ցանկ, Վենետիկ, 1923:

1. Թառախաբանը տես առաջին հատորի մէջ:

կ'իշխէ անոր Մարտիլ արքայն, որ Աստուած
Զի սիրիւր, ան կը ծառայէ Մահմէտին,
Եւ կ'աղօթէ Ապուլինի: Զի կրնար
Ըզդոյն ըլլալ, պիտի աղէտը հասնի:

Բ.

Սարակոսի մէջ է Մարտիլ թագաւորն,
Ան մրգաստան մըն է գացեր՝ շուքին տակ,
Կապոյտ կուճէ աստիճանի վրայ պառկեր.
Մուրը կան քսան հազար մարդէ աւելի.
Ան իր դուքսերը կը կանչէ եւ կոմսերն.
« Լսեցէք, տեա՛րք, ի՞նչ հարուած մեզ կը գարնէ.
Կարողոս կայսրը մեծ քաղցրիկ Ֆրանսայի
Եկեր է այս երկիրը՝ մեզ շարդելու:
Բանակ չունիմ որ անոր դէմ մարտնչի.
Մարդիկս ուժեղ չեն շարդելու իրեններն:
Ի՛մ իմաստուն մարդիկ, խորհուրդ տըւէք ինձ,
Եւ պահեցէ՛ք զիս մահուանէ, ամօթէ՛ք:
Կը մընար լուռ ու մունջ ամէն հեթանոս,
Թող Բլանկանդրինը վալֆոնդի ամրոցէն:

Գ.

Հեթանոսաց մէջ իմաստուն էր Բլանկանդր,
Իր արութեամբ, ասպետ մըն էր կորովի.
Ուղղամտութեամբ՝ խորհրդական իր տիրոջ:
Թագաւորին ըսաւ. « Բնաւ մի՛ դարձուիրք:
Խորատապան՝ սէ՛զ Կարօլոսին զրկեցէ՛ք
Խօսքեր աննենձ ծառայութեան, մեծ սիրոյ:
Պիտ' առիծներ, արշեր, շուներ տաք անոր,
Եթե՛ն հարիւր ուղտ եւ հազար ցին թնալիփոյ,
Ոսկի՛ արծաթ բեռցած ջրի՛ չորս հարիւր.
Յիսուն հատ կառք՝ որոնցմէ սայլ մը կազմեն.
Պիտ' անոնցմով շատ լաւ հոգով գինուորներն.
Ըսէ՛ք թէ՛ այս երկրին մէջ շատ կռուեցաւ,
Լաւ է դառնայ դէպ ի Ֆրանսա, դէպ ի Էջօ.
Թէ՛ պիտի սուրբ Միքայէլի տօնին դուք
Հոն հետեւիք իրեն. թէ՛ դուք պիտի հոն
Ընդունիք կրօնքը քրիստոնեայ, եւ ըլլաք
Իր ճորտն ամէն պատուով՝ ամէն բարութեամբ.
Պատանդ կ'ուզէ. զրկեցէ՛ք տա՛նք կամ քսան,
Որպէս զի 'րեն վստահութիւն ներշնչէ:
Ղրկենք անոր մեր կիններուն զաւակներն.
Ըսենք կորան, պիտի զրկեմ հս իմինս:
Լաւ է անոնք կորսնցնեն զըլուխինի,
Քան թէ՛ մենք մեր աղիկամի տէրութիւնն,
Եւ ըստիպուինք ձեռք կարկառել եւ մուրալ:

Դ.

Բլանկանդր ըսաւ. « Յանուն այս իմ ամ ձեռքիս,
Եւ կուրծքիս վրայ հովէն ծրփուն մօրուքիս,

Այժմ իսկ տեսնէ՛ք պիտի դուք ֆրանկ բանակին
Բեկուռն. երթան պիտի Ֆրանկները Ֆրանսա՝
Իրենց երկիրն, եւ երբ ըլլայ ամէն ոք
Իր սիրելի կալուածին մէջ՝ եւ Էջօ
Իր մատուռին մէջ կարողոս, ան պիտի
Կատարէ Սուրբ Միքայէլի մեծ հանդէս:
Պիտի գայ օրն ու ժամանակը անցնի,
Ան չուենայ պիտի մենէ խօսք կամ լուր.
Գոռոզ է ան եւ անողորմ ունի սիրտ.
Մեր պատանդները զիտառն պիտի տայ:
Լաւ է անոնք կորսնցնեն զըլուխինի
Քան մենք պայծառ ըլլալանիսն զեղեցիկ,
Եւ կըրէինք դառն աղէտներ, տառապանք »:
Հեթանոսներն ըսին. « Թերեւս ճիշդ կ'ըսէ »:

Ե.

Արքայն Մարտիլ կազմեց ատեան խորհուրդի,
Կանչեց Կլարինը Բալագան, Եստամար
Եւ իր համհարզը Եւսթոպին, Պրիամին,
Մօրուեղ Մուարլան, եւ Մաշինէ եւ Մահէւ
Հօբարն, Յուներ, ուսանողը ծովական Մալբինէ,
Եւ Բլանկանդրին, որ պարզէ իր միտքն անոնց.
Պինտ ժանտերէն տասն հոգի քովը կանչեց.
« Տէր պարոններ, մեծ Կարօլին պիտ' երթաք.
Կորդըր քաղաքը պաշարած է ան շուրջ:
Զիթենիի ճիւղ պիտի կրէք ձեռքերիդ,
Խաղաղութեան՝ խնարհութեան նըշանակ:
Եթէ՛ կնքէք ճարտար դաշինք մ'ինձ համար,
Ձեզ պիտի տամ օսկի՛ արծաթ կարի շատ,
Ձեզի հողեր՝ աւատներ որչափ ուզէք »:
Հեթանոսներն ըսին. « Մենք շատ իսկ ունինք »:

Զ.

Արքայն Մարտիլ կազմեց ատեան խորհուրդի:
Իր մարդերուն ըսաւ. « Գացէ՛ք, պարոններ,
Զիթենիի ճիւղ պիտի կրէք ձեռքերիդ,
Եւ պիտ' օստք կարողոս մեծ արքային,
Որ անուռնիւ իր Աստուծուն զըթայ ինձ:
Պիտի չտեսնէ որ այս ամիսը անցնի
Եւ ես իրեն եկած չըլլամ՝ հետո առած
Հաւատարիմ հազար հոգի, քրիստոնեայ
Օրէնքը ես պիտ' ընդունիմ, եւ ըլլամ
Իր մարդն ամէն սիրով, ամէն հաւատքով.
Պատանդ կ'ուզէ, պիտ' օւնենայ անվրէպ »:
Եւ Բլանկանդրին ըսաւ. « Ատով պիտի դուք
Յարմար եւ լաւ ունիտ մը, դաշինք մը կնքէք »:

Է.

Մարտիլ տասն էզ ճերմակ ջորի բերել տուաւ,
Զոր Սուտարիլ արքայն զրկեր էր իրեն:

Ոսկեսանձ, թամբն ընդհուլուզած արծաթով:
Սուրհանդակները կը հեծնեն. կը կըրեն
Ձիթենիի հիւղեր իրենց ձեռքին մէջ:
Կարողոյն եկան, տիրող Ֆրանսայի.
Զի կրնար զգոյշ ըլլալ՝ խաբեն պիտի զինք:

Ը.

Կայսրը ուրախ է եւ զըւարթ, առաւ ան
կորդրը, ուսանոր մանրեց փշրեց պարիսպներն,
Եւ բաբանով աշտարակները փանդեց:
Մեծ է աւարը զոր ըրին ասպետներն,
Ոսկի, արծաթ, զենուզարդեր մեծագինս:
Քաղցրին մէջ ո՛չ մէկ հեթանոս չէ մնացած.
Կամ սպանուեցան եւ կամ եղան քրիստոնէայ:
Կարողոս՝ մեծ մրգաստանի մը մէջ է Եր
իւ մօտ Ռուսն եւ Ուլիւէր, Սամանդ դուքսն
եւ Անտէիսը սէզ, Գոփրեան Ամուռի,
Թազաւորին վառակիրն, հոն էին զեռ
Հեռն ուրիշ շատ մարդոց Գերին՝ Գերիէ:
Տասնհինգ հազար հոգի քաղցրիկ Ֆրանսայէն:
Ձինձ գորգերու վրայ կը նստին ասպետներն,
Ըզրօսնելու համար տապալ ու ճաշարակ
կը խաղան պինտ իմաստուններն ու ծերերն,
Ռաւոյոզ հասակը ժիր սուրով կը մարզուի:
Շոճի մը տակ՝ վայրի վարդի մը մօտիկ
Հոհոյք մըն է դրուած՝ համակ զուտ ոսկի.
Հոն է նստած արքայն քաղցրիկ Ֆրանսայի:
Ճերմակ է իւր մօրուքն ու գլուխը ծաղկած.
Գեղեցիկ է մարմինն ու տէքը խըրոխտ.
Ջայն փնտողին՝ հարկ չըկայ զինքը ցունցել:
Ուղերնին զրին սուրհանդակները գետին,
Ողշունեցին զինքը սիրով՝ քաղցրութեամբ:

Ք.

Բլանկանդըրը ինք կը խօսի նախ, եւ կ'ըսէ
Թազաւորին. « Ողշոյն յանուն Աստուծոյ,
Փառաւորին, զոր պարտական ենք պաշտել:
Լքսեցէք ինչ որ ձեզ Մարսիլ թազաւորն՝
Արին կ'ըսէ. Ան լաւ քններ է օրէնքն
Որ կը փրկէ. եւ կ'ուզէ իր ինչքերէն
Տալ ձեզ արշէր եւ առիւծներ, քերծէներ
Շղթայակապ, եօթն հարիւր ուղտ եւ հազար
ճին թնայրփող, չորս հարիւր հատ շորիներ
Ոսկի՝ արծաթ բեռքած, յիսուն հատ ալ կառք,
Որոնցմէ դուք սոյլ մը պիտի յօրինէք,
Լի զուտ ոսկւոյ դահեկանով, եւ անով
Պիտի կրնաք առատ հոգեւ ձեր զօրքերն.
Դուք այս երկրին մէջ կեցաք շատ իսկ երկար:
Առդ լաւ կ'ըլլայ որ դուք Ֆրանսա՝ Էքօ դառնաք:

Հոն պիտի ձեզ հետեւի տէրս՝ անվերջապա:
Կայսրը ձեռուին կը վերցընէ առ Աստուած,
Կը հակէ գլուխն եւ կը սկըսի մըտածել:

Ժ.

Կայսրն իր զըւլուխը կը բռնէ խոնարհած:
Անապարտտ չեղան խօսքերն իր երեքս:
Սովորութիւնն է հանգստեամբ խօսիլ միշտ.
Ուղղընեցաւ հուսկ, եւ ունէր խըրոխտ գէմք:
Բանբերներուն ըսաւ. « Շատ լաւ խօսեցաք:
Մարսիլ արքայն մեծ թշնամի է ինծի:
Իր խօսքերուն վըրայ զոր արդ ըսիք դուք
Ի՞նչպէս պիտի վստահութիւն ունենամ:
— Պատանդներով », Սարակինոսը յարեց,
« Որոնցմէ դուք պիտ' ունենաք տանը կամ
Տասնհինգ կամ քըսպն. մեռնին իսկ ասոնք,
Պիտի զընեն իմ մէկ որդիս, ու դուք դեռ
Պիտ' ընդունիք աւելի՛ եւս ազնիւներն:
Երբոր ըլլաք դուք ձեր պալատն արքունի,
Պերիլի սուրբ Միքայէլի մեծ տօնին,
Հոն պիտի գայ, կ'ապահովէ ձեզ, իմ տէրս:
Հոն Աստուծոյ ձեզի համար պարտաստած
Բաղնիքներուն մէջ կ'ուզէ 'լլայ քրիստոնէայ »:
Եւ պատասխան կու տայ անոր կարողոս.
« Ան տակաւին կրնայ հասնիլ փրկութեան »:

ԺԱ.

Գեղեցիկ էր երեկոն, շինի՛ արեգակն:
Ախռ զրկեց տասն էջ շորին կարողոս:
Մեծ այգիին մէջ տըւաւ վրան մը կանգնել,
Եւ բանբերներն հիւրասիրեց անոր տակ:
Տասը պաշտակ կը ծառայեն մեծ ինամօղով:
Կը մնան գիշերն հոն մինչ զալուստը լոյսին.
Առաւօտուն կայսրը ելնր է կանուխ,
Լքսեր պաշտօն առաւօտին՝ պատարագ:
Յետոյ զացնր է շոճի մը ներքեւ.
Իր պարոնները կը կանչէ ժողովի.
Ան իր աճէն ճամբաներուն մէջ կ'ուզէ
Ֆրանսայիներն իրեն իբրեւ առաջնորդ:

ԺԲ.

Կայսրը կ'երթայ շոճի մը տակ. կը կանչէ
Իր պարոնները ժողովի. Օժիէ
Դուքսն եւ արհի Քալիսոպոսը Տուրպին,
Ռիչարդ ծեր եւ իր թոռնիկը Հենրիկ,
Գասկոնիոյ քաջարի կոմսն Ակելին,
Ռենսի Թիբօցն եւ իր զարմիկը Միլոն:
Եկան նաեւ եւ Գերիէ եւ Գերին.

Եւ անոնց հետ եկաւ հոն կոմսը Ռուան
 եւ Ուիլէմը՝ քաջակողովուս եւ ազնիւնք
 Ֆերանտայի Ֆրանկինընէ եւ աւելի
 Քան հազար. հոն եկաւ նաեւ Գանելոն
 Որ մատնութիւնն ըրաւ: Եւ այն ժամանակ
 Սկզբաւ ժողովոյ՝ որ ունեցաւ գէշ վախճան:

ԺԳ.

«Տէր պարոններ» , կարողոտ կայսրը կ'ըսէ,
 «Մարսիլ արքայն դրկեր է իր բանբերներն:
 Իր ինչքերէն կ'ուզէ ինծի տալ առատ
 Արշեր, առիւծ, տոռնըւելիք քերծէներ,
 Եսթն հարիւր ուղտ եւ հազար ցին թնայրփոխ,
 Արաքիոյ ոսկի բեռցած չորս հարիւր
 Ջորի, դարձեալ աւելի քան յիսուս կառք:
 Բայց ինձ կ'ըսէ որ մեկնիմ դէպ ի Ֆրանսա.
 Ետեւեւ Էքս պիտի գայ, իմ արքունիքս,
 Եւ ընդունի կրօնգնայ, զոր ինք կը վկայէ
 Ամենէն սուրբն. ան պիտի 'լլայ քրիստոնեայ,
 Եւ իր ընթացքն ինչ կախում ունենայ.
 Բայց չեմ գիտեր թէ ինչ է խորքն իր օրտին»:
 Ֆրանսայիները կ'ըսեն. «Մի՛, չվտահրիք»:

ԺԵ.

Կայսրը իր միտքն յայտնեց. իսկ կոմսը Ռուան
 Որ հաւան չէ բընա՛ն՝ ուղղորդ կը կանգնի
 Եւ կը սկըսի 'նդդիմաբանել արքային.
 «Վա՛յ թէ հաւատք դուք ընծայէք Մարսիլի:
 Եօթն ողջ տարի է որ եկանք Սպանիա.
 Ձեզի համար գրաւեցի Նոպլ ու կոմսիքը.
 Առի՛ վալտեանը եւ երկիրը Պիտի,
 Եւ Բալագուէրը եւ Տուէլ ու Սեզիլ:
 Մեծ մատնութիւն մ'ըրաւ Մարսիլ թագաւորն.
 Իրեններէն զրկեց տասնհինգ հեթանոս,
 Որոնց ամէն մին ճիւղ մ'ունէր ձիթենույ,
 Եւ ձեզ այս մի՛ եւ նոյն խօսքերը կ'ըսէր:
 Խորհուրդը դուք առիք ձերին Ֆրանկներուն.
 Յիմարութեամբ անոնք տըլին ձեզ խորհուրդ.
 Հեթանոսին երկու կոմսեր դրկեցիք,
 Մէկը Բասանն էր ինք եւ միւսը Բասիլ.
 Հայտնիիտ տակ՝ լեղան մէջ զլխատեց:
 Մարտնչեցէ՛ք ինչպէս որ դուք ըսկըսաք:
 Ձեր բանակին ազատագուտնդ տարէ՛ք
 Ի Սարակոս. պաշարեցէ՛ք զայն՝ տեւէ՛
 Եթէ նոյն իսկ ձեր ամբողջ հեանքը, առէ՛ք
 Վըրժէն անոնց՝ զորքս դրու՛մանն ըսպանեց»:

ԺԶ.

Կայսրն իր զըլուխը կը բռնէ խոնարհած:
 Կը յարգարէ կը շոյէ պէխն ու մօրուք.

Իր թոռան բան չ'ըսեր ո՛չ չար, ո՛չ բարի:
 Ֆերանտայից կը լըռեն՝ թո՛ղ Գանելոն:
 Ուղղորդ՝ ոտքի՛ կայսեր առջեւը կու գայ:
 Կը սկըսի իր խօսքերը մեծ խորխտութեամբ,
 Եւ արքային կ'ըսէ. «Վա՛յ ձեզ, եթէ դուք
 Հաւատաք այն դատարկին՝ ես թող ըլլամ
 Եւ կամ ուրիշն, որ չի խօսի ձեր բարին:
 Երբ թագաւորը Մարսիլ մարդ կը դրկէ
 Որ ձեզ ըսէ թէ՛՝ ձեռնամած՝ պիտի 'լլայ
 Ձեր մարդն, եւ թէ պիտի բուր Սպանիան
 Գիտնայ իրեն իբրը պարգեւ ձեր նորհիւ,
 Եւ ընդունի պիտի օրէնքը զոր մենք
 Կը դաւանինք, ան որ խորհուրդ կու տայ ձեզ
 Որ այդպիսի մենք առաջարկ մը մարտնք,
 Անոր փոյթն իսկ չէ, տէր, թէ մենք ինչ մարով
 Պիտի մեռնիմք. թողունք խնեթերը մէկդի,
 Իմաստուններն ըլլան թող մեզ ազատան»:

ԺԷ.

Այն առնէ Նեմա առաջ անցաւ. լաւագոյն
 Ոչ մի՛ ճորտ կար արքունիքին մէջ քան զայն.
 Եւ արքային կ'ըսէ. «Դուք լաւ լընցիք
 Ինչ պատասխան որ ձեզ տըլաւ Գանելոն.
 Ողջմիտ է ան, պէտք է իրեն հետեւի:
 Կորսընցուց իր մարտը Մարսիլ թագաւորն.
 Իրմէ խեցիք դուք ամրոցներն իր բուր.
 Փշրեցիք ձեր բաբաններով պարսպներն.
 Իր քաղաքներն այրեցիք դուք, յաղթեցիք
 Իր մարդերուն: Այսօր որ մարդ կը դրկէ
 Ձեզ ըսելով որ դուք իրեն խնայէք,
 Մեղք պիտի 'լլար ընել անոր չարագոյնն,
 Ան կ'ուզէ ձեզ իբր հրաշխիք պատանդ տալ.
 Այս մարտը մեծ պէտք չէ տեւէ աւելի»:
 Ֆրանկներն ըսին. «Կոմսը աղէկ խօսեցաւ»:

ԺԸ.

«Տէր պարոններ, արդ մենք Մարսիլ արքային
 Ո՞վ պիտ' ըրկենք ի Սարակոս» : Դուքը Նեմա
 Անցնուց. «Ե՛ս ձեր հրամանով. տըւէք ինձ
 Աթմ իսկ ձեռնոցը եւ մականն» : Եւ արքայն
 Բաւ. «Դուք մեծ խորհրդական մարդ մըն էք.
 Մորուքիս վրայ կ'երդնում, չերթաք պիտի դուք
 Այսքան փութով ինչ այդքան հեռատան:
 Դարձէ՛ք նստէ՛ք, զի ոչ ոք ձեզ աղաչեց:

ԺԹ.

«Տէր պարոններ, ո՞վ պիտ' ըրկի կարենանք
 Հագարացոյն՝ Սարակոսի իշխողին»:

կու տայ Ռուսներ պատասխան. « Ես չատ լաւ կրնամ երթալ հոն »: — Դուք չերթաք պիտի հոն բընաւ », ըսաւ Ուիւիէ կոմսն անոր: « Դատան է ձեր սիրտն ու գոռոզ. կը վախճամ Մի գուցէ դուք հոն գաք կը պուր կը պուրի: Եթէ ուզէ արքայն կրնամ ես երթալ »: Արքայն կ'ըսէ. « Երկուքնիդ ալ լուս կեցէք: Այ դուք, ոչ ան պիտ' ոտքերնիդ չտանիք հոն: Ոչ մարտքին վըրայ կ'ենդունում, գոր կ'տեսնէք Բոլոր ճերմակ, վայ թէ մէկն ինձ անուանէ Մին տասներկու իմ զլխաւոր ճորտերն »: Կը լռեն Ֆրանկները սահմըռակած՝ ապահարս:

ԺԹ.

Ռենսի Տուրպինն ելաւ կարգէն, եւ ըսաւ Թագաւորին. « Հանգիստ թողէք ձեր Ֆրանկներն. Դուք այս երկրին մէջ մնացիք եսթը տարի: Իրեցին անոնք հոն շատ տաժանք, նեղութիւն: Բայց, տէր, ինծի տըւէք ձեռնոցն ու մականն, Ես Սպանիոյ Հագարացոյն պիտ' երթամ. Կ'երթամ տեսնել քիչ մը թէ գործն ինչպէս է »: Եւ կու տայ կայսրը պատասխան՝ զայրացած. « Գացէ՛ք դուք սա ճերմակ գորգին վրայ նստէ՛ք: Ա՛լ մի խօսիք, ձեզի հրամանն չեմ ի տար »:

Ի.

« Ֆրանկ ասպետներ », կարողու կայսրը կ'ըսէ, « Դուք ինձ պարոն մ'ընտրեցէք իմ գաւառէս, Ռր կարենայ պատգամ տանիլ Մարսիլին »: Ռուլան կ'ըսէ. « Կ'ընտրեմ աներս Գանելոն »: Ֆրանկներն ըսին. « Կրնայ զայն լաւ կատարել. Իմաստնագոյն քան զինք զրկել չէ՞ք կրնար »: Գանելոն կոմսն անկէ սաստիկ նեղուեցաւ: Կըզգար մորթը կը նետէ իր վըզէն, եւ կը մընայ իր մեծագոյն ամառանով. Ռենի աշփեր շարժուն, եւ ուղծ՝ խրիստաւից. Ազնիւ է իր մարմինն ու լանջը լայնիւ: Անքան աղուոր է որ ճորտերը բոլոր կը նային պիշ իրեն: Կ'ըսէ Ռուլանին. « Մըտակոյոյս, քու այդ մոլուցքդ ինչո՞ւ է: Գիտէ ամէն ոք լաւ թէ քու աներդ եմ, Ին զիս դեսպան նըշանցելի Մարսիլին: Եթէ Ստուռած տայ որ դառնամ ես անկէ, Անանկ վընաս մը պիտի քեզ հասցընեմ, Ռր պիտ' այնքան երկար տեսէ՛ որքան կեանքդ »: Յարեք Ռուլան. « Հըպարտութեան, խօլութեան Խօսքեր ատուք. ամէնքը շատ լաւ գիտեն Ռր չեմ ընէր սպառնալիքի երբեք փոյթ ».

Բայց պատգամի համար ողջմիտ մարդ է պէտք. Եթէ արքայն ուզէ՝ պատրաստ եմ ձեր տեղի »:

ԻԱ.

Եւ Գանելոն յարեց. « Ձերթնս պիտի տեղս. Դուն ճորտըս չես, եւ ոչ ալ ես քու տէրդ եմ. Կարող հրաման կ'ընէ որ ես կատարեմ Մատայութիւն մ'իրեն. եւ ես Մարսիլին Պիտի երթամ Սարակոսա. բայց մինչեւ Ռր ամառեմ ցատոյթըս մեծ՝ որուն մէջ Ձիս կը տեսնես, խաղ մը պիտի խաղամ ես »: Ձայն լըսելով Ռուլան սկըսաւ ծիծաղել:

ԻԲ.

Ռուլանի ծայրը տեսնելով Գանելոն Անպիտի ցաւ ըզգաց որ մազ էր մնացել Ռր պայթէր իր բարկութենէն. քիչ մընաց կը նըլաղէր: Եւ ան ըսաւ Ռուլանին. « Ձեմ սիրեք ձեզ, դուք որ զլուս փաթթեցիք Աս անիրաւ ընտրութիւնն: Ռ՛վ կայսր, ուղղորդ Ահա առջեւդ, կ'ուզեմ հրամանդ կատարել »:

ԻԳ.

Պիտի երթամ Սարակոս. հարկ է՝ գիտեմ: Ռ՛վ որ կ'երթայ հոն չի կրնար դառնալ ետ: Ամէն բանէ վեր յիշեցէ՛ք թէ ունիմ Ձեր քոյրն ինձ կին. որմէ որդի մ'ունիմ ես, Չքնաղագեղ, ան Բաղդոմիսն է՝ ըսաւ: Ռր պիտի քաշ մ'ըլլայ: Իրեն կը թողում իմ երկիրներն եւ աւատներս: Առէ՛ք զայն Ձեր խընամբին տակ, զայն պիտի չըտեսնեմ Այլ եւըս իմ աշուքներովս: Կարողոս Պատասխանեց. « Չափազանց բուռն ունիք սիրտ: Բայց զի հրաման կու տամ՝ պէտք է որ երթաք »:

ԻԴ.

Կ'ըսէ արքայն. « Օ՛ն, Գանելոն, մօտեցէ՛ք Տուպն ու ձեռնոցն առէ՛ք: Դուք լաւ լըսեցիք, Ֆրանկները ձեզ ընտրեցին: — Տէր, կ'ըսէ ան, Ռուլանն ըրաւ ամէն ինչ. ցորափ ապրիմ Ձայն լըսերիմ պիտի եւ ոչ Ուիւէրն, Որովհետեւ ընկերն է. ոչ ալ ճորտերն, Ձի գանի շատ կը սիրեն: Ձեր աշփին տակ Անոնց կ'ըլլամ ես ձայնատուր »: Թագաւորն ըսաւ. « Սատիկ զայրուկ մը ձեզ կը վառէ: Պիտի երթաք, զի հըրամանը իմս է: — Կրնամ երթալ, բայց անպաշտպան եւ անոք, ինչպէս Բասիլն ու իր եղբայրը Բասան »:

ԻԵ.

կայսրն աջ ձեռքին ձեռնոցն անոր երկիցուց։
Իայց Գանեկոն պիտի շուգէր ըլլալ հոն։
Երբ պիտ' առնէր ինկաւ ձեռնոցը գետին։
Յարանկներն ըսին. «Ատուռած, այս ինչ նըշան է։
Այս պատգամէն մեզ մեծ կորուստ պիտի գայ»։
Եւ Գանեկոն կոմսն ըսաւ. «Ո՛վ պարոններ,
Պիտի կրնաք անոր լուրերն առնել դուք»։

ԻԶ.

«Տէր, Գանեկոն ըսաւ, տընէք ինձ հրաման,
Քանի որ պէտք է մեկնիմ, ի՞նչ շահ յամել»։
Եւ թագաւորն ըսաւ. «Քացէք Յիսուսի
Հըրամանով եւ իմինով»։ Արձակեց
Ջայն իր աղով, կնքեց խաչին նըշանով։
Յետոյ յանձնեց անոր մական, հրովարտակ։

ԻԵ.

Գանեկոն կոմսն իր բանակիտողը կ'երթայ,
կը զարբարուի պերճապայծառ զգեստներով։
Իր ստգերուն պնդեց ոսկի խըթաններ.
Իր կռչողն ի վար կանցեց իր սուրբ՝ Մուրզէս։
Ցատկեց հեծաւ իր Տաշըրբուն ձիուն վրայ։
Գինմեր հօբարն իր ասպանակը բռնեց։
Հոն պիտի դուք տեսնէիք շատ ասպաններ
• Որ կու լային, ուամէկն անոր կ'ըտէին.
«Մե՛ծ մեղք, եղունկ ձեր քաջութեան։ Արքային
Դուք արքունիքն էիք երկար ժամանակ,
Ուազնըական ճորս՝ մըն էիք համարուած։
Ո՛վ որ ըզմեզ նըշանակեց հոն երթալ,
Կարող չըլլայ պիտի ինքն իսկ կարողոս
Ջայն պաշտպանել, եւ ոչ ալ զայն ազատել։
Պէտք չէր Ռուան կոմսը մտածել ձեր վըրայ.
Դուք մեծատունմ ցեղի մըն էք շառաւիղ»։
Յետոյ իրեն ըսին. «Ո՛վ տէր, տարէք մեզ»։
Պատասխանեց Գանեկոն. «Քաւ, մի լիցի։
Աւելի լաւ է որ մեռնիմ ես միայն
Քան թէ այնքան քաջակողով ասպաններ։
Դուք, տեալք, երթաք պիտի քաղցրիկ Ֆըրանսա։
Ողջոյն տարէք կընծըս իմ կողմանէ,
Պիտեալի՛ իմ մըտերմիս՝ ընկերիս,
Եւ Քաղզովին որդւոյս. եռիք ձեռնառու
Իրեն, եւ զայն իրբեւ ձեր տէրը ճանչցէք»։
Մտարակ ի կուշտ ան իր ճամբուն մէջ մըտաւ։
(Շարունակելի) Թրգ. Հ. Ա. ՂԱՅԻՎԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵՅՈՅՅԸ — 1925¹

Թէոդիկ իր սովորեալ կաղանդչէքը ներ-
կայացուց զարձեալ Հանրութեան, ի լոյս
ընծայելով 1925ի իր Տարեցոյցը՝ առ-
ճոյս բովանդակութեամբ։ Երբ նկատի
նենք սա լուրջ կէտը, որ անոր երկասիրողը
ցուպ ի ձեռին իր պանդուխտ ու գաղթա-
կան վիճակին մէջն է որ թէ՛ կը պատրաս-
տէ և թէ՛ կը հրատարակէ, կը ստիպուինք
խոստովանելու որ շատ դժուարին բանի
մըն է որ ձեռք զարկած է սոյն պարա-
գաներուն մէջ, Հետեալքար իր նամերու-
թիւնն ու սովուն յարատեւութիւնը օրի-
նակիլի կը դառնայ առ հասարակ «ԱՄԷ-
ՆՈՒՆ»՝ որոնց կ'ընծայէ իր «ՏԱՐԵՅՈՅՅԸ»,
որ իրեն պէս գաղթական է։ Անցեալ տարի
լոյս տեսաւ ի Բարիզ. այս տարի ի
Վիեննա՝ Միւլթարեանց Տպարանէն. ո՛վ
զիտէ գալ տարի ո՛ր պիտի տեսնողէ ան
իւր որբանը։ Իայց ուր որ ալ ծնի՝ ան կը
մնայ միշտ ցանկալի «ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵ-
ՅՈՅՅԸ»։

Հերոս «Նախամուտ» մ'ունէր, վասն
զի արտասահմանի կեանքն էր որ կը սկսէր
ստաշին անգամ. այս տարի հարկ չէ տե-
սած, որովհետեւ անցելոյն վրայ նոր ըսելիք
մը չունի։

Կը բաժնէ մարդը Եօթը Մասերու։ Ա-ը
կը նուիրուի «Գրական»ին, որ կը պա-
րունակէ «Յօդուածներ, Գերբնածներ, Յի-
շատակի քոյրեր, Պատմութեան, Նամակ-
ներ և շահեկան ակտիւ էյի» անհետապոյ,
հահառակ և վերապրող Գրչի վաստակա-
կատրներէ»։ (Էջ 1-165)։ Առաջին էջը
վերապահուած է Դուրեան Պատրիարքի,
ուր ան կը մտնէ իր բանաստեղծական
ներդաշնակ քնարով. «Յուդակահեկ ղեպ ի
Մեհեայ ծով»։ — այս է տաղին վերնա-
գիրը։ Անոր կը յաջորդեն Տիգրան Ելքէն-
ճեանի և Տօքթ. Բ. Թիւրեաքեանի միջեւ

1. ԺԹ. տարի. դիւ 1¹/₂ տուար, 7 շեկնիկ, 30 ֆր.,
80 աբիմ, 300 գր.